

ASPECTE ALE EDUCAȚIEI ADULȚILOR

Maria-Liana CIESIELSKI, Conf.univ.dr., Universitatea Tehnică de Construcții, DPPD, București

Rezumat

Unlike children and teenagers, adults have many responsibilities so that they must balance against the demands of learning. Because of these responsibilities, adults have barriers against participating in learning. Some of these barriers include lack of time, money, confidence, or interest, lack of information about opportunities to learn, scheduling problems, "red tape," and problems with child care and transportation. An effective adult instruction involves understanding characteristics of adult learners: autonomous and self-directed, goal-oriented, relevancy-oriented, practical, focusing on the aspects, need to be shown respect.

1. ADULȚII CA ELEVI

Cea mai importanta parte a activității de instructor este de a înțelege cum învață elevii-adulți, comparativ cu adolescenții și copiii, aceștia având nevoi și cerințe diferite ca elevi. Adulții îndeplinesc o multitudine de roluri: la locul de muncă, în familie, în activitățile sociale sau voluntare. Prin angajarea în mai multe roluri sociale și uneori chiar și profesionale apar anumite bariere sau inerții în privește schimbarea prin învățare.

În ciuda acestor adevăruri, specialiștii în educația adulților au evidențiat aspecte deosebit de utile în instruirea adulților, printre aceștia fiind de amintit Malcom Knowles, cel care a identificat următoarele caracteristici ale adulților-elevi.

1. adulții sunt **autonomi și independenți**. Simt nevoia să fie liberi în a se exprima, profesorul joacă rolul de facilitator al învățării. Doresc să obțină o perspectivă de ansamblu asupra tematicilor studiate. În mod special au nevoie să-și asume responsabilitate pentru prezentările în grup și chiar cea de conducere a grupului.
2. adulții **au acumulat experiență de viață și cunoștințe** care includ activități profesionale, responsabilități de familie și educația anterioară. Simt nevoia să stabilească conexiuni între

3. noua învățare și cunoștințele de bază, din acest motiv trebuie recunoscută valoarea experienței în învățare.
4. adulții sunt **orientați spre un scop**. Atunci când participă la un curs vor să știe ce obiectiv vor atinge.
5. adulții sunt **orientați spre relevanță**. Trebuie să înțeleagă rațiunea de a învăța ceva. Învățarea trebuie să aibă o aplicație practică.
6. adulții sunt **practici**, atenți la aspectele lecției care le sunt utile. Ei pot să nu fie interesați de cunoștințele în sine.
7. ca orice elev, adulții simt nevoia să fie **respectați**, iar instructorii trebuie să le recunoască că experiența lor este valoroasă.

Diferențele între elevii-copii și cei adulți se remarcă în cele mai importante variabile ale procesului de instruire: formarea conceptelor teoretice, experiențele de învățare, fundamentarea pregătirii lor, relevanța învățării pentru ambele categorii de elevi, curriculum, strategiile de planificare, designul fiecărei lecții, activitățile/experiențele de învățare și evaluarea (vezi tabelul de mai jos)

Diferențe între învățarea la elevi și la adulți		
Adaptat după Malcolm Knowles: The Adult Learner: A Neglected Species (1984) .		
Premise:	Copii	Adulți:
Conceptele elevului	Dependent	Independent, auto-direcționat
Experiența elevului	Inconsecventă	Bogată în resursele învățării
Pregătirea elevului	Bazată pe dezvoltarea fizică, mentală și socială	Bazată pe nevoia de învățare
Relevanța	Aplicații ulterioare	Aplicații imediate
Mediul curricular	Centrat pe subiect, orientat spre autoritate, formal, competitiv	Centrat pe probleme, colaborativ, informal, individual
Planificarea	De către profesor	Mutuală
Stabilirea nevoilor educaționale	De către profesor	Mutuală și auto-diagnostic
Designul lecției	Secvențială pe disciplina predată, concentrată pe conținut	Secvențială pe nevoi, concentrată pe probleme
Activități	Transmiterea informației	Tehnici experiențiale
Evaluarea	De către profesor	Mutuală

2. MOTIVAREA ADULȚILOR-ELEVI

Un alt aspect al învățării este motivația, la adulții elevi remarcându-se cel puțin șase factori ca motivatori ai învățării:

- **relațiile sociale:** noi prieteni, satisfacerea nevoii de asociere sau de afiliere la grup;
- **expectațiile externe:** să se conformeze instructajului altei persoane, unei alte autorități formale, de a îndeplini așteptările sau recomandărilor unei autorități formale;
- **starea de bine social (interes social):** să-și îmbunătățească abilitatea socială la locul de muncă;
- **dezvoltarea personală:** să realizeze un status socio-profesional mai înalt sau să știe să se confrunte cu competitorii;
- **stimularea:** să depășească plictiseala, să își ofere o pauză rutinii muncii și să-și ofere un contrast prin alte detalii ale vieții;
- **interesul cognitiv:** să învețe de dragul învățării, să caute noi informații de dragul informațiilor.

Factorii motivatori se pot, uneori transforma în bariere ale învățării. Cele mai frecvente motivații nu se referă însă la învățarea în sine, ci la cerințele locurilor de muncă, așa cum ar fi cerințe de a avea noi licențe sau competențe ce le condiționează promovarea, menținerea sau îmbunătățirea vechilor abilități, nevoia de a se adapta la schimbări de la locurile de muncă, sau de necesitatea de a învăța pentru a se conforma directivelor firmei sau companiei. Cel mai bun mod de a motiva studenții adulți este pur și simplu pentru a-și consolida aptitudinile și pentru a reduce barierele/inhibitorii învățării. O strategie de succes include studenții adulți care prezintă relația dintre instruire și de așteptat o promovare.

În asigurarea învățarea adulților trebuie să se ia în considerație patru elemente critice: **motivarea, reîntărirea pozitivă și negativă, retenția și transferul.**

Motivarea are în vedere recunoașterea participantului că are nevoie de informații suplimentare care îi sunt utile în evoluția sa profesională. Profesorii pot motiva elevii prin mai multe mijloace: (a) stabilirea unei relații de prietenie, unei atitudini deschise, a unei atmosfere din care să rezulte că participanții vor fi ajutați să învețe; (b) stabilirea unui nivel corespunzător de tensiune: dacă obiectivele învățării sunt prea ușoare sau deosebit de abstracte atunci crește considerabil stresul. Nivelul tensiunii trebuie să fie astfel modificat pentru a satisface nivelul obiectivului educațional; (c) proiectarea unui nivel adecvat de dificultate. Gradul de dificultate trebuie să fie o provocare destul de mare pentru a participa, dar nu așa de mare, încât să devină o frustrare prin supraîncărcarea de informații; (d) participanții au nevoie de cunoștințe specifice și feedback specific, nu unul general; (f) orice participant la procesul de învățare simte nevoia de o recompensă pentru învățare, nu neapărat materială ci o argumentație a beneficiilor de în urma experiențelor de învățare.

Reîntărirea este absolut necesară în procesul de învățare-predare fiind o modalitate eficace de a încuraja sau modela comportamente corecte sau performanțe așteptate. Reîntărirea pozitivă este utilizat frecvent când profesorii au de predat abilități/cunoștințe/aptitudini cu totul noi. Reîntărirea negativă este utilă în încercarea de a schimba modurile de comportament. Când profesorii încearcă să modifice concepții/comportamente sau practici vechi, atunci se aplică atât tehnici de reîntărire pozitive, cât și negative. Reîntărirea trebuie să fie parte a procesului de predare-învățare pentru a se asigura comportament corect, și implicit atingerea obiectivului educațional propriu.

Retenția. Studenții-adulți trebuie să rețină informațiile din clasă, pentru a beneficia de învățare. Activitatea de instruire finalizează numai atunci când s-au asigurat că au fost reținute informațiile predate de către participanți. Retenția sau memoria acestora este direct dependentă de sensul sau scopul informațiilor cu activitatea lor de zi cu zi, de înțelegerea, interpretarea și de caracterul aplicativ al informațiilor. Gradul de retenție este direct afectat de învățarea inițială, adică participanții nu vor reține informațiile care inițial nu au fost bine înțelese sau învățate. De asemenea, reținerea informațiilor este afectată de valoarea lor de practică. Educatorii ar trebui să acorde o atenție crescută retenției și caracterului aplicativ al noilor cunoștințe.

Transferul. Transferul de învățării este rezultatul formării profesionale - adică capacitatea de a utiliza informațiile predate în cursul dar într-o nouă situație. Ca și în reîntărirea, există două tipuri de transfer: pozitivă și negativă. **Transferul pozitiv**, ca și reîntărirea pozitivă, se produce atunci când participanții folosesc un comportament învățat la curs. **Transferul negativ**, din nou, ca și reîntărirea negativă, se produce atunci când participanții nu fac ceea ce li s-a spus să facă, ceea ce conduce la rezultate nedorite în urma experiențelor de învățare. Cel mai frecvent, transferul apare în următoarele situații:

- **Asociația** - participanții pot asocia informațiile noi cu ceva deja cunoscut.
- **Similitudinea** - informațiile sunt similare cu materialele pe care participanții le știu deja; adică o revizuirea logică a unui model sau concepții.

- Nivelul originalității materialului de învățat – cu cât este mai ridicat cu atât este mai mare originalitatea participanților.
- Elemente critice de învățat – informațiile extrem de benefice (critice) pentru munca desfășurată sunt mai corect transferate.

3. STILURI DE ÎNVĂȚARE LA ADULȚI

Analiza dimensiunilor psihologice, sociale și fiziologice ale procesului educațional au condus la investigarea stilurilor preferate de învățare. Modelele teoretice elaborate în acest domeniu au pornit de la premisa că oamenii își construiesc anumite filtre în funcție de care își orientează relațiile cu lumea înconjurătoare, inclusiv cu educația. Astfel de filtre sunt sensibil influențate de o multitudine de factori (vârsta, maturitatea psihologică și fiziologică, experiența, psihodinamica internă etc) și conduc la un mod unic de raportare față de cunoaștere și propria performanță. La baza clarificării stilurilor de învățare au fost caracteristicile celui care învață (proprietățile, atributele, însușirile) care îi afectează în mod diferit performanțele învățării. Se impune o definiție a termenilor, chiar dacă aceștia sunt discutabili.

"*Stilul de învățare*" se referă la o strategie mentală sau comportament frecvent aplicat de în situațiile de învățare, construit în funcție de propriul potențial, mai ales în context educațional. "*Stilul cognitiv*" este considerat ca fiind o strategie sau comportament mental regulat, aplicat de un individ în rezolvarea problemelor, elaborat în funcție de propriul potențial. Evident, stilul cognitiv poate afecta învățarea, mai ales în situațiile de examinare, dar în mod logic este diferit de modul în care se încearcă sau se preferă să se învețe o temă.

Problema *stilurilor de învățare* atrage după sine pe aceea a diferențelor individuale și a clarificării comportamentului profesorului într-o clasă eterogenă de elevi/studenti. Dacă acceptăm că elevii sunt diferiți sau abordează diferit materialul de învățat, atunci trebuie să acceptăm ideea că unii elevi se vor descurca mai bine cu același material de învățat decât alții și, de asemenea, că elevi diferiți vor beneficia diferit din același material de învățare.

Un stil de învățare este un stil preferat de a învăța. Atunci când există o corespondență între stilul de învățare al elevului și cel de predare al profesorului, elevul înțelege mai bine materialul predat și are o atitudine mai deschisă față de curs. Cu toate acestea nu există un acord total în ce privește măsura în care stilul de învățare al elevului afectează abilitatea lui de a învăța. Ceea ce numesc unii stiluri de învățare, alții le-au etichetat drept „control cognitiv”, „stil cognitiv” sau „tip de personalitate”. Numai pentru simplitatea termenului vom folosi „stiluri de învățare”.

Dacă presupunem că există și pot fi măsurate stilurile de învățare atunci se pune problema ce ar trebui să facă un instructor! Există trei modalități de abordare a stilurilor de învățare și a instruirii:

1. identificarea stilului personal de învățare al unei persoane și adaptarea instruirii **conform** calitatilor și preferințelor persoanei. Profilul elevului poate fi dezvoltat prin folosirea a câtorva instrumente de învățare.
2. identificarea stilului personal de învățare al unei persoane și oferirea unei instruirii **opusă** preferințelor, cu scopul de a îmbunătăți slăbiciunile sau defectele elevului. Există multe controverse în această privință și această abordare trebuie folosită cu precauție.
3. utilizarea, pe tot parcursul cursului/lecției, a unor metode de învățare și materiale didactice **diferite**.

Acest ultim tip încearcă să se adreseze oricărui tip de elev, presupunând că fiecare cursant va descoperi ceva interesant în curs. Scopul acestei metode, „aceeași măsură se potrivește tuturor”, este atingerea obiectivelor instructive redefinite. Cel mai important lucru este includerea, pe cât este posibil și

practic, a mai multor metode diferite. Ipoteza este ca daca activitatea de invatare nu se potriveste stilului personal de invatare, persoana este destul de experimentata ca sa fie capabila sa compenseze. Desi, cea de-a treia metoda este clar cea mai practica, deși sunt momente cand prima abordare este mai importanta. Cand? Pentru a ajuta elevul care are dificultati, evaluind stilul sau personal si revizuirea o parte a instruirii pentru a corespunde acestui stil. Este un ajutor deosebit pentru acei elevi care se considera greoi sau stupizi, dar de fapt, inteligenta lor nu este o problema reala. O necorespondenta intre stilul elevului si cel al profesorului poate genera probleme, cum ar fi intre preferinta elevilor pentru o munca independenta si lectura iar a profesorului pentru proiecte realizate in grup. Daca un elev pare sa nu invete, se poate ca stilul sau de invatare sa fie opus celui de predare. O alta situatie in care identificarea stilurilor de invatare este utila apare atunci cand elevii devin constienti de stilul fiecaruia si de diferentele dintre ei. Este o informatie utila in planificarea activitatilor de grup sau a invatarii prin colaborare.

Exista mai multe clasificari, explicatii si caracterizari ale stilului de invatare, dintre care vom analiza modelul lui **David A. Kolb** despre **invatare experientiala**, care are în acceptia autorului două sensuri:

1. tipul de invatare prin care elevul are sansa de a achizitiona si aplica cunostinte, deprinderi si atitudini intr-un cadru relevant si imediat. Este tip de invatare utilizat in institutii de invatamant si aplicat in programele de formare a asistentilor sociali, profesorilor sau in anumite domenii de studiu (geografia, biologia, chimia etc).
2. tipul de educatie care rezultă din participarea directă la evenimentele vietii (Houle,1980). De data aceasta, invatarea nu mai este sponsorizata de institutii educationale formale, ci chiar de catre cei care participa la procesul invatarii care se obtine in urma unei reflectari asupra experientei de zi cu zi, fiind modul prin care invatam cei mai multi dintre noi.

In teoria lui Kolb exista doua aspecte remarcabile: a) folosirea *experientei concrete*, “aici si acum”, pentru a testa ideile noi si b) utilizarea *feedback*-ului pentru a schimba practicile si teoriile. Sintagma “a invata din experienta” inseamna in realitate a invata din reflectarea asupra experientei, prin transformarea experientei in invatare, subliniindu-se faptul ca fara o reflectare asupra experientei, elevii pot face aceleasi greseli.

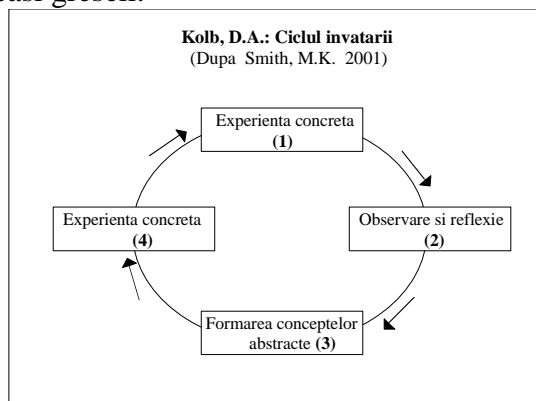

Fig.1. Kolb D.A. Ciclul învățării

Esenta modelului celor patru stadii realizat de Kolb este descrierea ciclului invatarii, in care experienta este transformata prin reflectare in concepte, care la randul lor devin un ghid in experimentarea activa si in alegerea experientelor noi. Cele patru stadii (EC - experienta concreta, OR - observatia reflexiva, CA - conceptualizare abstracta si EA - experimentarea activa), urmeaza unul altuia, ca intr-un cerc, in care invatarea poate incepe in oricare din puncte, cu conditia sa se parcurga toate cele patru etape.

„Teoria invatarii experientiale” subliniaza importanta activitatilor *experientale*, asa cum este practica scolara sau sedintele de laborator, dar nu ca forme prioritare ale invatarii. Numai prin parcurgerea de catre cel care invata a fiecarui stadiu se asigura legatura efectiva dintre fiecare stadiu.

Explicațiile lui Kolb se concentrează în două axe conceptuale (“abstract-concret și “activ-reflexiv”) și patru preferințe individuale:

1. două axe: “abstract-concret și “activ-reflexiv”. Cele două dimensiuni corespund celor două modalități majore prin care învățăm: în primul rând, percepția distanței (a “golului cognitiv”) față de noua experiență/informare și, în al doilea rând, prin procesarea sau transformarea a ceea ce percepem. Ne dăm seama de distanța față de noua experiență prin intermediul simțurilor sau afectelor, de la un tip de gândire concretă spre unul de tip abstract. Pentru a înțelege ceea ce am perceput este nevoie de o transformare care are loc printr-o experimentare activă (a face) și observare reflexivă (a observa).
2. patru preferințe diferite care pot fi metode diferite de învățare: a face (experimentare activă), a urmări (observare reflexivă), a simți (experiență concretă), a gândi (conceptualizare abstractă). Din combinația preferințelor noastre rezultă patru stiluri diferite de învățare, care mai pot fi și metode diferite de învățare: **activ** (preferința pentru a face și a simți sau concret-activ), **reflexiv** (a urmări și a face sau concret-reflexiv), **teoretician** (a urmări și a gândi sau abstract-reflexiv) și **pragmatic** (a gândi și a face sau abstract-activ).

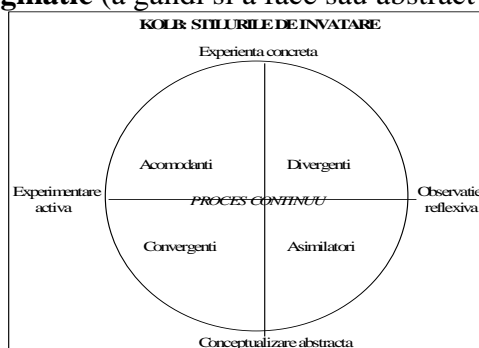

Fig.2. Kolb D.A. Stiluri de învățare

4. CONCLUZII

Cunoașterea caracteristicilor adulților-elevi, a motivației învățării lor precum și a stilurilor de învățare conduc la aplicarea a patru principii relevante în educația adulților:

1. Programele de învățare pentru adulți ar trebui să valorifice experiența anterioară a participanților.
2. Programele de învățare pentru adulți trebuie să se adapteze la limitele impuse de vârsta adulților-elevi.
3. Adulți ar trebui să fie provocați/stimulați pentru a ajunge la stadii de dezvoltare personală mai avansate.
4. Adulți ar trebui să aibă posibilitatea de a alege programele de învățare corespunzătoare aspirațiilor lor.

Bibliografie

- [1] Dunn, R. (2000). Learning styles: Theory, research, and practice. *National Forum of Applied Educational Research Journal*, 13, (1), 3-22.
- [2] Knowles M. S. *The Adult Learner: A Neglected Species* (4th ed.) Houston: Gulf Pub. Co. 1990.
- [3] Kolb, D. A. (1976) *The Learning Style Inventory: Technical Manual*, Boston, Ma.: McBer.
- [4] Kolb, D. A. (1981) 'Learning styles and disciplinary differences'. in A. W. Chickering (ed.) *The Modern American College*, San Francisco: Jossey-Bass.
- [5] Neculau, A. *Educația adulților. Experiențe românești*. Editura Polirom 2004.